

Szelíden ívelő költői pálya

Aurel Rău a jelenkori román költészetnek ahhoz a nemzedékéhez tartozik, amely tudatosan és programszerűen vette fel a harcot azzal a költészetellenes szemlélettel és gyakorlattal, melynek rossz hatású kiteljesedése az ötvenes évekre tehető. Nem véletlen, hogy Aurel Rău a deklaratív, illetve a napi zsurnalisztika szintjén megrekedő költészetrel a klasszikus román líra egyik sajátos hagyományát, illetve annak az örökségnek egy tőle kimunkált egyedi változatát állítja szembe. Ars poeticáját több helyen is kifejti. Általában a költészetet, de különösen a saját költészetét elemző kötetének (*Zei asediați — Megostromolt istenek*, 1972) előszavában Rău utal arra, hogy költői jelentkezésének idején két uralkodó tendencia volt: „... a tükrözés zsurnalisztikai értelmezése, valamint a rím kötelező volta.” Az első révén elsikkadt a művészi átlényegítés, a metafizikai kivetítés, valamint a szubjektivitás. A második tendencia pedig úgy fogható fel, mint a XIX. században uralkodó, a Bolliactól, illetve Coșbuctól képviselt költői modell kötelezővé tétele. Ekkor nemcsak a mindenkori epigonizmus, egy adott költői modell anakronisztikus továbbélésével van dolgunk, hanem ennek olyan „tirannisztikus” megjelenési formájával, amely feltételezi és kötelezi minden más költői modell tagadását. Ebben a szakaszban a hazai és a nemzetközi modern líra kísérleteitől és figyelmet érdemlő eredményeitől való elzárkózásról beszélhetünk. Igen gyakran párosult ezzel a félreértelmezett elvszerűség szellemében fogant megőrzés és elítélés. Mindez a román irodalomnak abban a korszakában zajlott le, amely nagymértékben meghatározta nemcsak a költő jelentkezését, hanem Rău egész írói pályáját.

Mint hogy állandóan gazdagodó, egyenes ívelésű költői pályával van dolgunk, szükséges kissé tovább elidőznünk Rău költészetének kezdeti szakaszánál, és kiemelnünk olyan tényezőket, amelyek nélkül nem érhető meg lírájának lényege, sajátossága. Az előbbieket pontosításához fel kell hívunk a figyelmet, hogy a szóban forgó korszak uralkodó irányzatainak tagadása nála nem csap át az ironikus-nihilista mindent-tagadás „gesztusába”, hanem szükségszerűen vezet el a „hogyan tovább?” kérdésének felvetéséhez, a kivezető út kereséséhez. Az adott körülmények s a nem kevésbé meghatározó emberi és költői alkata, valamint a tudatosan és programszerűen kitűzött cél — az igazi költőiség és esztétikai érték időlegesen elvesztett területeinek visszahódítása — együttesen és külön-külön arra kényszerítik, hogy a román, illetve az európai lírának egyik sajátos hagyományához kapcsolódjék, s azt próbálja meg kora és saját művészi eszméi szolgálatába állítani.

Minden költői életmű és forma egy bizonyos hagyomány alkotó felhasználásának is az eredménye. Rău főleg ifjúkori alkotásai Lucian Blaga és Adrian Maniu költészetéhez kapcsolódnak. Blaga hatása több versében is kimutatható, például a *Paste* címűben, amelyben — s itt Ion Negoițescu szakavatott véleményét idézzük — a román falu úgy jelenik meg, mint szent föld, ahol a misztérium elevenen él, akárcsak a kezdetek kezdetén; és nemcsak az őt szemlélő esik esztétizisba, hanem a leírt dolgok is rituális gesztus formáját öltik. Adrian Maniu hatása nemcsak a szintén 1948-ban írt *Moment rar* (Ritka pillanat) című versben, de több hozzá hasonlóan is érzékelhető. Ebben a prózáinak tűnő, nagyobb lélegzetű költeményben alapvető, később is megőrzött művészi sajátosságok jelennek meg, például a szokatlan zeneiség, valamint a hieratikus képszerkezet.

A teljes és egyértelmű elismerést kiváltó *Focurile sacre* (Szent tüzek) című kötetben foglalt versek arról tanúskodnak, hogy Aurel Rău túljutott a pályakezdés epigonizmusán, és ami ennek szükségszerű következménye, megtalálta az önkifejezés művészi formáját. Ez, saját bevallása szerint, a pasztellnek és a dalnak olyan sajátos változata, amelynek egyetlen feladata újraéleszteni, életre hívni, polgárjogaiba visszahelyezni az igazi líraiságot. A szóban forgó kötet verseiben ez a költői szándék a leheletfinom, melankolikus, nosztalgikus hangulatban fejeződik ki, amelyben az erdélyi, Naszód környéki szülőföld kap helyet — a pasztell kromatikai gazdagságára, valamint a kínai-japán metszetek formatökléjére emlékeztető, miniatűrűszerűen kidolgozott költői modellben. A művészi igényesség olyan külsődleges formajegyekben is megmutatkozik, mint a kontrasztok hieratizmusa, a kihasználás mondatkészítés, a részletekben is megnyilvánuló világos képszerkesztés.

A következő kötet (*În munții Neamțului — A neamți hegyekben*) verseinek jó része csak tematikailag különbözik a fentiekben vázoltaktól, művészi megfogal-

mazásukban semmi új. Kivételt képez néhány olyan vers, mint például a *Flori la poalele stincilor* (Virágok a sziklák tövében), amelyet a francia nyelv „ineffable“ jelzőjével jellemezhetünk; érzékeltetésére néhány sort idézünk a versből:

*Apró, hideg, szigorú, törékeny lények,
A vidék kőlapjain*

*régóta
villogó mécsesek;*

*Örök telekben úszó tavaszok,
Fehér havon ibolyaszínű szigetek.
Be mély s pihentető magánnyal
Hűsítik homlokom!*

Akárha aludnék!...

S hónapokon át

Hóhozó felhők az égen...

Vihar üvölt...

S általsüvít a szentmiséken...

Unde apele vorbesc cu pămîntul (Ahol a víz beszélget a földdel, 1961) című kötetében a nagyobb lélegzetű, tágabb horizontú, dinamikusabb lírai tartalom feloldja az előző korszakra jellemző statikus-hieratikus képszerkezetet, s egyben fontos szerephez juttatja a metaforát. A metaforikus nyelv és képszerkesztés az erőteljesebb líraiság következménye és egyben újabb forrása.

A *Jocul de-a stelele* (Csillagosdi, 1963) és a *Pe înaltele reliefuri* (Csúcsokon, 1967) című verskötetekben Aurel Rău művészi kifejezésének formarendszere újabb elemmel gazdagodva elnyeri végleges formáját. Itt már nem a hagyományos klaszszikus „grammatika“ fogalmazódik meg, hanem azok a törvényszerűségek hatnak, amelyeket — a modern költészettan szavaival élve — a szavak asszociációs tere ír elő. Ezáltal a parnasszizmusból kinövő hagyománynak és a modernebb irányzatnak olyan sajátos ötvözete és szintézise jön létre, amely Rău költészetére ma különösen jellemző, s amely meghatározza sajátos értékét és jellegét. E költői modell ilyen-szerű alakulását nagymértékben befolyásolták az egyetemes líra olyan nagy alkotói, mint Saint-John Perse, Szeferisz, Kavafisz és mások, akiknek művével igen értékes fordítói tevékenysége kapcsán ismerkedett meg.

Több kötetre rúgó eddigi életművéből még két könyvét említsük meg: a *Zeiî a sediati* és a *False proze* (Álprózák, 1972) című esszéköteteket. Tartalmuk azonos: *a költészet lényegének és küldetésének az elemzése*.

Aurel Rău a XX. század „humanistáinak“ ahhoz az egyre szűkebb körű családjához tartozik, akiknek sikerült elkerülniük a fokozódó szakosodást igen gyakran kísérő „szakmai beszűkülést“. Răut a jelenkori román irodalmi köztudat nemcsak mint élvonalbeli költőt, hanem mint rangos műfordítót, művészetértő esszéíró és igényes lapszerkesztőt — a *Steaua* főszerkesztőjét — tartja számon.

SZÁVAI GÉZA

KELJFELJANCSI ÁLMA

Keljfel-jancsi tövében, im:
Eiffel-torony tör éppen, in-
dul a magasságnak,
talpra akar állni.

Keljfel-jancsi óriásit
növekedett, s órá ásit
felhők magasából:
„Ott maradsz a sárban!“

Gombafeje égi inga,
Vigyorogva néz és int a
rémült földiekre:
„Fölöttetek állok!“

Eiffel-jancsinak tövében
Keljfel-toronyka törékeny
teste erőlködik,
talpra akar állni.